

УДК 342.9

В. І. Фелік*кандидат юридичних наук, доцент,
директор Прикарпатського юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ ЯК ОСОБЛИВИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Євроінтеграційні процеси, що нині тривають в Україні, створили передумови для формування нового правоохоронного органу європейського типу – Національної поліції. Серед основних цілей поліції, як зазначається в Рекомендаціях Рес (2001) 10 про Європейський кодекс поліцейської етики, в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, мають бути запобігання та подолання злочинності [1]. Подібна позиція висловлена і в Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ, де говориться про те, що правоохоронні органи, не відмовляючись від виконання основного завдання – охорони правопорядку, мають змістити акцент своєї роботи на зв'язок з населенням, оскільки без активної та зацікавленої підтримки громадян розкриття і профілактика злочинів є малоефективними [2].

Отже, саме профілактична діяльність повинна посісти одне з основоположних місць в системі функцій новоствореної Національної поліції, оскільки реагування поліції на вже вчиненні правопорушення має здійснюватися разом із виявленням причин та умов, що цьому сприяли, та вжиттям заходів щодо їх усунення.

Водночас необхідно погодитись з Н.В. Лесько, яка зауважує, що в Україні, незважаючи на зростання правопорушень, немає єдиної системи органів, що здійснюють профілактичну діяльність, а також єдиного закону, що регулює діяльність з профілактики адміністративних проступків. У зв'язку з цим профілактична діяльність здійснюється хаотично та у мінімально можливому режимі [3, с. 232].

Таким чином, незважаючи на те, що профілактика правопорушень виступає важливим напрямом діяльності Національної поліції, в цій сфері все ще залишається ряд проблемних моментів: недоліки правового, методичного, організаційного забезпечення, орієнтація правоохоронців тільки на факти вже вчинених правопорушень тощо. У свою чергу, концепція розвитку профілактичної спрямованості діяльності Національної поліції має ґрунтуватися на науковому підході з урахуванням європейського вектору розвитку нашої держави.

Актуальність теми дослідження підтверджується також тим, що, хоча наукові роботи, що присвячені профілактиці правопорушень, наявні

у вітчизняній правовій науці в достатній кількості, лише деякі з них характеризують проблему з огляду на сучасні тенденції та оновлене законодавство, що у поєднанні з необхідністю комплексного наукового аналізу цього питання обумовлює важливість та своєчасність статті.

Окремі аспекти проблеми профілактичної діяльності правоохоронних органів в адміністративно-правовому контексті досліджували такі вчені, як Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, В.М. Зінич, І.І. Комарницька, М.І. Корнієнко, М.В. Лошицький, В.В. Мозоль, С.Г. Поволоцька, Л.І. Сопільник, Г.Й. Ткач, С.В. Шестаков, Н.В. Янюк. Однак на сьогоднішній день відсутні актуалізовані комплексні дослідження, присвячені профілактичному напрямку діяльності Національної поліції, що ще раз підкреслює важливість та актуальність запропонованої теми.

Метою статті є визначення особливостей профілактики правопорушень як окремого напрямку діяльності Національної поліції. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: визначити поняття та особливості профілактики правопорушень як окремого напрямку діяльності Національної поліції; провести аналіз положень законодавства України в сфері регулювання профілактичної діяльності Національної поліції; виявити законодавчі проблеми в цій сфері та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

У ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» зазначається, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [4].

Реалізація цих завдань здійснюється Національною поліцією шляхом виконання функцій в межах повноважень, наданих законодавством України. Однією з таких функцій виступає профілактична діяльність. Визначаючи її особливості, передусім слід зважити на її правову природу, яка в найбільшій мірі виражається в дефініції цього поняття.

В науковій доктрині пропонуються різні підходи до визначення поняття «профілактика правопорушень». Як правило, науковці зосереджують

увагу на профілактиці якогось виду правопорушення або суб'єкта її здійснення.

Так, М.В. Лошицький присвятив своє дослідження спеціальній профілактиці правопорушень, визначивши її як врегульовану нормами права цілеспрямовану, науково обґрунтовану, багатоаспектну діяльність як спеціалізованих, так і неспеціалізованих суб'єктів профілактики з розробки та реалізації комплексу самостійних, але внутрішньо пов'язаних і доповнюючих один одного, практично необхідних, фінансово забезпечених попереджувальних заходів одноразового чи тривалого характеру, спрямованих на недопущення як конкретних видів і груп злочинів та правопорушень, так і злочинності в цілому шляхом виявлення, нейтралізації чи мінімізації криміногенних явищ і процесів або ж активізації факторів, що пригнічують протиправну поведінку [5, с. 42]. Отже, профілактична діяльність виражається в застосуванні цілого комплексу попереджувальних заходів, які потребують не лише належної правової регламентації, але і фінансування, методологічного забезпечення тощо.

Поняття профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності було сформульовано І.І. Комарницькою. На її думку, профілактика адміністративних правопорушень у сфері власності – це інтегрований цілісний комплекс заходів соціального, спеціального та індивідуального характеру, що здійснюється державою, органами державної влади та місцевого самоврядування, їх посадовими особами, громадськими організаціями і окремими громадянами з метою виявлення причин та умов вчинення адміністративних правопорушень, які посягають на право власності, усунення факторів, які детермінують протиправну діяльність особи щодо порушення правових можливостей володіти, користуватися та розпоряджатися майном, попереджувального впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки, запобігання правопорушенням у цій сфері [6, с. 146]. Науковцем зроблено акцент на детермінуючому характері профілактичних заходів, що створює умови для недопущення вчинення правопорушень.

Профілактику правопорушень серед неповнолітніх визначено С.Г. Поволоцькою як соціально-управлінську діяльність суб'єктів профілактики, що здійснюється в умовах тісної взаємодії та координації їх діяльності, спрямовану на виявлення і усунення (нейтралізацію) причин та умов вчинення неповнолітніми правопорушень, а також здійснення позитивного впливу на поведінку неповнолітніх шляхом формування у них правосвідомості, соціально-корисних навичок та інтересів [7, с. 189]. Наукова цінність такого підходу полягає в його комплексності. Зокрема, вчений підкреслює пріоритетність всебічного підходу до вжиття правових, педагогічних, соціальних та інших про-

філактичних заходів. Співробітництво спеціалістів в різних галузях сприяє більш ефективному вирішенню поставлених цілей щодо профілактики правопорушень в цілому та їх окремих видів.

На думку Л.І. Сопільника, адміністративно-правове попередження в сфері дорожнього руху – це запобіжний вплив адміністративної відповідальності та покарання й інших засобів адміністративного закону на протиправні фактори і явища, що несприятливо впливають на порядок дорожнього руху [8, с. 10].

Деякі науковці звертаються до визначення сутності профілактичної діяльності окремих суб'єктів. Зокрема, В.М. Зінич визначив поняття профілактичної діяльності дільничного інспектора міліції як регламентований нормами права один з обов'язкових напрямів роботи міліції на закріпленій території щодо виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, а також виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та вжиття заходів щодо їх виправлення [9, с. 187].

Отже, проведений науковий аналіз дає змогу виділити найбільш типові риси правоохоронної діяльності з профілактики правопорушень: 1) є одночасно однією з функцій правоохоронної діяльності та її метою, тобто досягненням високого рівня публічної безпеки і порядку, при якому злочини та правопорушення майже не здійснюються, а способи досягнення цієї мети – вжиття різноманітних попереджувальних заходів; 2) здійснюється лише уповноваженими на те суб'єктами в порядку, визначеному законодавством; 3) виступає комплексним видом діяльності, що поєднує в собі не тільки правові, але і психологічні, соціальні та інші аспекти. При цьому правоохоронні органи вживають профілактичні заходи в правовій та в деяких випадках в психолого-педагогічній сферах (наприклад, профілактика правопорушень серед неповнолітніх).

В діяльності Національної поліції профілактична діяльність регламентована такими нормами Закону «Про Національну поліцію» [4]:

– співробітництво з населенням з метою вжиття запобіжних заходів відповідно до ч. 2 ст. 11;

– повноваження в сфері вжиття запобіжних заходів згідно з п. п. 1, 2, 21 ч. 1 ст. 23, зокрема поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів,

матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ тощо;

– право формувати бази даних відповідно до п.п. 1, 15, 16 ч. 1 ст. 26: поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу; виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

– повноваження щодо вжиття поліцейських заходів з метою профілактики правопорушень відповідно до ст. 39 (перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ); ст. 40 (застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису); ст. 41 (поліцейське піклування).

Отже, аналіз положень Закону України «Про Національну поліцію» засвідчив той факт, що оновлене законодавство, порівняно з Законом «Про міліцію», що втратив чинність, більше уваги приділяє профілактичній спрямованості діяльності поліцейського. Характерно, що профілактика здійснюється в трьох основних напрямках: по-перше, при виявленні та розкритті вже вчинених правопорушень (виявлення причин та умов вчинення та їх усунення); по-друге, при здійсненні контролю за використанням зброї, інших засобів, що потребують спеціального дозволу та несуть в собі підвищену загрозу щодо вчинення з їх допомогою правопорушень; по-третє, «коротка» профілактика, тобто попередження або зниження негативних наслідків від вже розпочатого, але ще не закінченого правопорушення (його зупинення, своєчасне надання допомоги потерпілим тощо).

Таким чином, профілактика правопорушень як напрям діяльності Національної поліції – це система поліцейських заходів та повноважень, методів та способів їх реалізації, що здійснюються з метою попередження вчинення правопорушень або попередження чи зменшення їх негативних наслідків, зниження рівня правопорушень в державі та в окремих регіонах, забезпечення високого рівня публічної безпеки та порядку.

Особливостями профілактичної діяльності Національної поліції є те, що вона: 1) в тій чи іншій мірі здійснюється кожним службовцем Національної поліції в ході виконання своїх посадових обов'язків; 2) реалізується лише в межах повноважень, наданих законодавством України, дозволеними методами та засобами; 3) здійснюється в таких основних напрямках: виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню правопорушен-

ня, зупинення вже розпочатого правопорушення, зменшення або попередження його негативних наслідків, попередження повторного вчинення правопорушення особою, яка раніше вчиняла злочин або правопорушення.

Новий Закон України «Про Національну поліцію» значно розширив межі профілактичного впливу поліції. Однак слід констатувати, що цей Закон залишається здебільшого спрямованим на боротьбу з уже вчиненими правопорушеннями, зменшенням їх негативних наслідків тощо. На жаль, поза увагою законодавця залишаються заходи превентивного характеру в буквальному сенсі, зокрема не конкретизовано методи та засоби усунення причин та умов, що сприяють вчиненням правопорушень. З метою їх деталізації необхідно розробити Концепцію профілактики правопорушень Національною поліцією, затвердити ряд підзаконних актів, що визначатимуть напрями співробітництва поліції з громадськістю, іншими правоохоронними органами в цій сфері, що має стати напрямом подальших наукових пошуків.

Література

1. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О.А. Банчука. – К. : Москаленко О.М., 2013. – 588 с.
2. Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ : Проект 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1221414>.
3. Лесько Н.В. Проблеми правового регулювання профілактики правопорушень в Україні / Н.В. Лесько // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2014. – № 807 : Юридичні науки. – С. 231–235.
4. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.
5. Лошицький М.В. Спеціальна профілактика правопорушень: поліцейський підхід до визначення поняття / М.В. Лошицький // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2013. – Вип. 5. – Т. 2. – С. 40-43.
6. Комарницька І.І. Поняття та особливості профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності / І.І. Комарницька // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1. – С. 145–147.
7. Поволоцька С.Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.Г. Поволоцька. – Х., 2005. – 214 с.
8. Сопільник Л.І. Поняття і характеристика профілактики правопорушень у сфері дорожнього руху / Л.І. Сопільник // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2012. – № 9. – С. 8–13.
9. Зінич В.М. Дільничний інспектор міліції як суб'єкт профілактики правопорушень: організаційно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.М. Зінич. – К., 2007. – 211 с.

Анотація

Фелик В. І. Профілактика правопорушень як особливий напрям діяльності Національної поліції України. – Стаття.

У статті досліджується один із напрямів діяльності Національної поліції – профілактика правопорушень. Визначаються поняття та особливості профілактичної діяльності Національної поліції; проведено вивчення положень законодавства України у сфері регулювання профілактичної діяльності Національної поліції та виявлено проблеми в цій сфері, запропоновано можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: профілактика, правопорушення, Національна поліція, напрям діяльності.

Аннотация

Фелик В. И. Профилактика правонарушений как особое направление деятельности Национальной полиции Украины. – Статья.

В статье исследуется одно из направлений деятель-

ности Национальной полиции – профилактика правонарушений. Определяются понятие и особенности профилактической деятельности Национальной полиции; проведен анализ положений законодательства Украины в сфере регулирования профилактической деятельности Национальной полиции и выявлены проблемы в этой сфере, предложены возможные пути их решения.

Ключевые слова: профилактика, правонарушение, Национальная полиция, направление деятельности.

Summary

Felik V. I. Prevention of crime as a special area of the National Police of Ukraine activity. – Article.

The article examines one of the activities of the National Police – prevention of offenses. Defined concepts and features of the National Preventive Police; analysis of legislation of Ukraine in the regulation of the National Preventive Police and identified problems in this field, proposed possible solutions.

Key words: prevention, violations, National Police, activity.